

Un tezaur monetar din secolul XVII descoperit la Suceava-mănăstirea Zamca

Monica DEJAN*

Municipiul Suceava se confruntă astăzi cu o explozie a construcțiilor, care a fost probabil întrecută doar de sistematizarea comunistă. Din această cauză, clădirile vechi sunt rapid înlocuite cu altele noi, iar în zone unde odată era interzisă existența clădirilor din motive de securitate a construcțiilor, astăzi se ridică numeroase case. Aceasta este situația zonei de sud-vest a orașului, în care s-a construit intens, chiar în condițiile situației sale pe o pantă supusă alunecărilor de teren.

Necesitatea săpăturilor arheologice de salvare s-a datorat faptului că în apropiere se găsește vechea mănăstire de rit armenesc „Sfântul Auxenție“ cunoscută de localnici sub numele de Zamca. Mănăstirea a fost edificată la începutul secolului XVII, mai precis în anul 1601, avându-l drept ctitor pe negustorul Agopșa, fiul lui Amira. Deși tradiția vorbește de existența unui locaș mai vechi, cercetările arheologice desfășurate aici nu au dovedit nimic în acest sens. Totuși, într-o secțiune perpendiculară pe intrarea în mănăstire, au fost cercetate mai multe locuințe datate cu monede de la Petru I și Alexandru cel Bun, înainte de 1409¹. De asemenea, în jurul bisericii s-a format un cimitir de la care se mai păstrează câteva pietre de mormânt din prima jumătate a secolului XVII.

Mănăstirea a fost sediul episcopiei armenice de la Suceava, înființată în anul 1401 în timpul domniei lui Alexandru cel Bun. În anul 1691, în timpul campaniei antiotomane întreprinse de regele Ioan Sobieski,

Fig. 1. Tezaurul de la Suceava-mănăstirea Zamca: 1. Șiling bătut la Riga în timpul ocupației suedeze, anul 1626; 2-3. 6 groși de la Ioan Cazimir (1664 și 1665); 4. 3 kreuzer de la Leopold I, anul 1696.

* Muzeul Bucovinei, Suceava; monicagogu@yahoo.com

trupele polone sub conducerea colonelului Friederich von Harstallen au fortificat cu val și șanț de apărare mănăstirea Sf. Auxenție, care a început să fie cunoscută sub numele de Zamca (Cetățuia, în limba poloneză). De altfel, după dărâmarea Cetății de Scaun la ordinul sultanului în anul 1675², mănăstirea a rămas singurul punct fortificat din oraș, fiind folosită de trupele polone cantonate în oraș³.

Un alt eveniment istoric petrecut la mănăstirea Zamca este găzduirea soliei condusă de Rafael Leszczynski în anul 1700 în drum către Imperiul otoman pentru negocierea unui tratat de pace turco-polon. Aici numeroasa solie polonă va rămâne doar o noapte, deci puțin probabil să fi lăsat vreo urmă a trecerii prin zonă: „20 februarie. Am sosit devreme la Suceava, la patru mile depărtare ... conacul acesta era așezat în niște locuri rele lângă mănăstirea armenescă, întărită de ai noștri pe un deal”⁴.

Micul tezaur pe care îl prezentăm acum a apărut în anul 2005 la săparea unei fundații de casă și nu a fost sesizată nici o amenajare specială pentru piesele îngropate. Din observațiile directe am putut constata că erau depuse direct în pământ, în imediata lor apropiere fiind recoltat și un vârful de suliță. Depozitul constă din patru monede de argint după cum urmează: un șiling de la regele Gustav Adolf pentru Riga din anul 1626, două piese de șase groși din anii 1664 și 1665 de la Ioan Cazimir pentru Riga și o piesă de trei kruzeri, emisiune a lui Leopold I pentru Transilvania, din anul 1696.

CATALOG

<p>Suedia
Riga
Gustav Adolf (1611-1632)</p> <p>1. Șilling: 1626
Monetar Martin Wulff
B. Ahlström, Y. Almer, K. Johnsson, <i>Die Münzen der Schwedischen Besitzungen</i>, Stockholm, 1980, 18.
AR ↑ 0,52 g; 15 mm. Nr. inv. AR/1655.</p> <p>Polonia
Riga
Ioan Cazimir (1648-1668)</p> <p>2. 6 groși: 1664 Cracovia</p> | <p>Gumowski, 1709.
AR ↓ 2,84 g; 24 mm. Nr. inv. AR/1654.</p> <p>3. 6 groși: 1665
Gumowski, 1712.
AR ↑ 3,20 g; 24 mm. Nr. inv. AR/1652.</p> <p>Imperiul Romano-German
Transilvania
Leopold I (1657-1705)</p> <p>4. 3 kruzer: 1696
Rethy 22; MBR, 2694
AR ↑ 1,39 g; 20x21 mm. Nr. inv. AR/1653.</p> |
|---|---|

Având în vedere asocierea cu vârful de suliță, putem presupune că proprietarul era un oștean, iar monedele ar putea proveni dintr-o soldă. Momentul în care acestea au fost ascunse este în strânsă legătură cu războaiele polono-turce din epocă, lupte pe care Moldova le-a resimțit din plin, vecinul nordic solicitând înglobarea unei părți a Moldovei, forțând tradiția relațiilor de vasalitate stabilite de-a lungul timpului între

¹ ***, *Șantierul Suceava-Cetatea Neamțului*, SCIV, 6, 1955, 3-4, p. 753.

² A. Lapedatu, *Notiță istorică*, în K.A. Romstorfer, *Cetatea Sucevei descrisă pe temeiul propriilor cercetări făcute între 1895 și 1904*, București, 1913, p. LV.

³ Gr. Foit, *Monumente de cultură armeană medievală ale Sucevei*, Suceava, 11-12, 1984-1985, p. 71.

⁴ *Jurnalul soliei redactat de Francisc Radzewski*, în *Călători străini despre țările române*, VIII, 1983, p. 165.

cele două țări⁵. Deși veniseră sub pretextul luptei împotriva otomanilor, oștile lui Sobieski s-au transformat în trupe de ocupație devastând Moldova, inclusiv Suceava⁶.

Chiar dacă locul în care a fost găsit micul tezaur se găsea în vechime în afara orașului, de-a lungul secolului XVII aici s-au petrecut o serie de confruntări militare care justifică o astfel de descoperire. Oștenii lui Sobieski au rămas cantonați în mănăstirea devenită punct fortificat pentru armata polonă mai mulți ani, mai precis până la 1699, când se încheia pacea de la Karlowitz⁷. Deși polonii au insistat să păstreze zonele din Moldova în care înaintaseră, Imperiul otoman a impus revenirea la granițele dinaintea izbucnirii conflictului, așa cum apare în tratatul de delimitare încheiat în anul 1703⁸.

În Suceava s-au făcut numeroase descoperiri de tezaure din secolul XVII, completând informațiile istorice despre încercările la care a fost supusă populația orașului în epocă. Cu ocazia săpăturilor arheologice desfășurate în anul 1959 în curtea internatului liceului „Ștefan cel Mare“ a fost descoperit un tezaur alcătuit din 55 de monede de argint, emisiuni ungurești, polone și transilvănene. Cea mai timpurie monedă era o jumătate de groș de la Cazimir IV (1444-1492), regele Poloniei, iar cea mai târzie un florin de argint de la Mathias II, împăratul Imperiului Romano-German, pentru orașul Campen, emisiune a anului 1628⁹. Ascunderea tezaurului a fost atribuită anilor agitați care au precedat urcarea pe tronul Moldovei a lui Vasile Lupu (1634-1653), iar valoarea monedelor nefiind însemnată, probabil că tezaurul a aparținut unui negustor local nu foarte înstărit¹⁰. În anul 1959, un alt tezaur a fost descoperit întâmplător într-o zonă marginală a orașului, la fosta Fabrică de Cărămizi. Alcătuit din 1441 de monede între care predomină cele polono-lituaniene, tezaurul se remarcă din punct de vedere al cantității, dar și a faptului că acoperă o perioadă de aproximativ 200 de ani (de la Cazimir IV la Ioan Cazimir), cu ultima emisiune din anul 1662¹¹. Un alt tezaur a fost găsit cu ocazia săpării fundațiilor unor blocuri în cartierul Mihai Viteazul, de aici fiind recoltate 101 monede, exclusiv emisiuni polone pentru Lituania din secolele XVI-XVII. La aceste două tezaure adăugăm încă unul găsit pe platoul din fața Cetății de Scaun în anul 1892, cu 101 monede turcești, polone și lituaniene, la care se adaugă un groș de argint de la Petru Aron și un jeton de aramă al orașului Viena din anul 1683¹².

Monedele suedeze emise în orașul Riga marchează succesul campaniilor regelui Gustav Adolf în Polonia, când în anul 1621 ocupă importantul port situat la Marea Baltică¹³. Moneda suedeză pentru Riga o putem considera una dintre puținele emisiuni autentice ale regelui Gustav Adolf (1611-1632) care au circulat în Suceava acelor vremuri, invadată de falsurile executate local sub Dabija-vodă. Este evident că un oștean nu ar fi acceptat ca plată o monedă de proastă calitate și inutilizabilă în viitor¹⁴. Se poate observa că toate cele patru monede sunt bine păstrate, deși prezintă urme de circulație, sesizabile mai ales la piesele de șase groși.

⁵ V. Ciobanu, *Români în politica est-central europeană 1648-1711*, Iași, 1997, p. 150.

⁶ T. Gemil, *Țările Române în contextul politic internațional (1621-1672)*, București, 1979, p. 209.

⁷ Gr. Foit, *op. cit.*, p. 71.

⁸ V. Ciobanu, *Relațiile politice româno-polone între 1699 și 1848*, București, 1980, p. 34.

⁹ Gr. Foit, *Tezaure monetare răslețe (inedite)*, Suceava, 6-7, 1978-1979, p. 139-140.

¹⁰ *Ibidem*, p. 140; idem, *Suceava-centru de interes major pentru numismatica medievală a Moldovei*, Suceava, 8, 1980, p. 70.

¹¹ Idem, *Un tezar monetar din secolele XV-XVII descoperit la Suceava*, SCN, 3, 1960, p. 513; idem, *Succese ale cercetării numismatice pe teritoriul județului Suceava*, Suceava, 3, 1973, p. 25.

¹² K.A. Romstorfer, *Aus den „Mittheilungen der k.k. Central-Comission“*, *Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums*, 1893, p. 63.

¹³ S.P. Oakley, *War and peace in the Baltic 1560-1790*, Londra-NewYork, 1992, p. 50.

¹⁴ C. Rezachievi, *Mercenarii în oștile românești în evul mediu*, *Revista de istorie*, 34, 1981, 1, p. 41.

Moneda imperială emisă pentru Transilvania este o prezență mai rară în descoperiri la Suceava. De altfel cu ea se și încheie tezaurul nostru în anul 1696. Analizând descoperirile anterioare, atât tezaurele cât și cele izolate, se poate observa că, exceptând puținele monede de aur găsite cert la Suceava¹⁵, tezaurul descoperit în apropierea mănăstirii Zamca are în componență monede de argint cu valoare ridicată.

O informație din anul 1902 prezentă în lucrarea arhitectului Karl Romstorfer cu privire la lucrările de degajare a ruinelor de la Cetate amintește de o monedă găsită în orașul Suceava în anul 1662 pe care o și descrie¹⁶. Deși legenda era doar parțial vizibilă pe revers se distingea MONETA NOVA MOLDAVI, de unde concluzia profesorului Eduard Fischer, cel care a determinat monedele de la Cetate, dar și cele descoperite în oraș în primii ani ai secolului XX, că este vorba de o emisiune a voievodului Eustratie Dabija¹⁷. După informațiile lui Romstorfer, ulterior piesa a fost vândută Academiei Române¹⁸.

A hoard from the 17th Century A.D. discovered at Suceava-Zamca monastery

ABSTRACT

During the archaeological excavations in Suceava (Suceava county) it was found a hoard with four coins issued in Poland (Jan Casimir), Transylvania (Leopold I) and Riga (by the Swedish king Gustav II Adolf). The discovery is important for understanding the military and political events from the 17th century in Suceava. In that time, the city was occupied by the Polish soldiers and they were quartered in the Fortress of Suceava. After the destruction of the fortress in 1675, they moved in an old Armenian monastery located outside of the city. The hoard was discovered near this monastery, known by locals as Zamca monastery, and the author assume it could have been a payment for one of the Polish soldiers who have been there.

The earliest coin (1626) is a schilling from Gustav Adolf, king of Sweden, issued in the Riga mint occupied by Swedish army and the latest coin is a piece of 3 kreuzer issued in 1696 in Transylvania by Leopold, the emperor of the Holy Roman Empire.

FIGURES CAPTION

Fig. 1. The hoard from Suceava-Zamca monastery: 1. Schilling issued at Riga during the Swedish occupation in 1626; 2-3. 6 grosi issued by the Polish king, Jan Casimir (1664 and 1665); 4. 3 kreuzer issued in 1696 by the emperor of the Holy Roman Empire, Leopold I.

¹⁵ Gr. Foit, *Suceava-centru de interes major pentru numismatica medievală a Moldovei*, Suceava, 8, 1980, p. 71-81.

¹⁶ K.A. Romstorfer, *Cetatea Sucevii*, București, 1913, p. 94.

¹⁷ Având în vedere că lucrarea sa *Beitrag zur Münzkunde*

des Fürstenthumes Moldau, a fost editată la Cernăuți în anul 1901, moneda de 6 groși la care face referire arhitectul Romstorfer nu apare.

¹⁸ Vezi mai sus nota 16.